

ברית ייעוד גם ל"אחרים"

זיוה אופק

בתגובה ל"אחר(ר)ים בקרבנו - על מקומם של דתיים הומולסביים בחברה הדתית" מאמרו של זאב שביידל.

קראתי את המאמר בעניין רב. אני חשה צורך להגיב עליו דווקא משום שאני חשה בחשיבותו הרבה. המקורות ההלכתיים כמו גם המקורות המחקריים מתחום הסטטיסטיקה ובריאות הנפש היו מרתקים אולם לא משום כך החלטתי להגיב אליו.

חידושו של זאב, שאני מוקירה את פעילותו, הוא בנסיון לעצב מודל של חיים הומולסביים בתוך החברה הדתית האורתודוקסית. זאב מודע לכך שמדובר בפתרון של פשרה, פתרון חלקי ואולי אף זמני אבל לשיטתו חובה ליצור קווים לפיתרון כזה כדי שהמציאות לא תעצב אותנו כחברה דתית אלא אנחנו נוכל לעצב את המציאות או בלשונו של זאב בסוף המאמר: "גם כשאין בידינו פתרון מוחלט, חובה עלינו לעשות הכל כדי להגיע לפתרון חלקי. אם לא נשאף להציע פתרונות - החיים יציעו לנו אותם בעל כורחנו."

כיוון שהשאלות האם אכן חובה עלינו להציע פתרונות ואם כן מה הם, מעסיקים אותי מאוד, אני רואה במאמר הזה מאמר חשוב ולא פחות מכך מרגש.

עם זאת אני מבקשת להעמיד בסימן שאלה גם את הנחת היסוד בקשר לצורך להציע פתרון וגם את אופי הפתרון המוצע.

שינויים ערכיים בחברה דתית

דרכה של הלכה שהיא מעצבת את הציבור אולם גם, ולא פחות מכך, מעוצבת בידי הציבור. בתקופות של שינויים ערכיים מהפכניים הרבה פעמים ראו בעלי הלכה את תפקידם בהתנגדות לשינויים. אם המהפכות הן רציניות, בראיה היסטורית, התנגדותם נבלעת או הופכת לקול זניח.

בכל הרעיונות והנורמות של תקופת הנאורות נלחם רובו של הממסד הדתי (ולא רק היהודי) בשצף קצף: השכלה, לאומיות, אהבה רומנטית, פמיניזם ואפילו יסודות של חילון,

ביקורת כלפי כתבי הקדש ועוד ועוד. בכולם הוא הפסיד. בסופו של דבר, את כולם הכיל הממסד הדתי לתוכו, במידה כזו או אחרת לפי גודל ההפסד.

ה"הפסד", שבעיני, לאמיתו של דבר ולאמיתה של תורה הוא רווח, נבע להשקפתי משני עמודים שבעומקם הם אחד. העמוד האחד הוא שהמציאות כפתה עצמה על החברה הדתית והממסד הדתי ולאט לאט כפרטים וכחברה חשה הקהילה שהיא אינה יכולה לנהוג על פי הנורמות המקובלות מקדמת דנא (בין אם דובר על נורמות קהילתיות ובין אם דובר על נורמות הלכתיות). למשל משרבו מחללי שבת בפרהסיה ודובר על בניס, אחים וחברים קרובים שוב לא יכלה החברה להכיל את תגובת החרם והנידוי שהיתה מקובלת מקדמת דנא והתגובה שינתה פניה מקצה לקצה. דברים כאלו קרו למעשה בכל תחומי החיים.

העמוד השני הוא שההלכה כמו גם הקהילה לא יכלו לעמוד בפני התביעות המוסריות שהיוו בסיס לשינוי. תביעות לחירות, תביעות לאמת ויושר, תביעות להגשמת הפוטנציאל האנושי והתבוני של האדם, תביעות לאיכות חיים טובה יותר, תביעות לשוויון ועוד ועוד.

השינויים ביחס לרעיונות חדשים והתנהגויות חדשות לא בהכרח קיבלו את ברכתם בראש ובראשונה ע"י גדולי הלכה. נהפוך הוא רובם של אלו התנגדו להשכלה, לציונות, לפמיניזם ולעוד ועוד. אבל הציבור "הצביע ברגליים".

"הצבעה ברגליים" אין פירושה בהכרח מתן פתרונות הלכתיים וחברתיים לבעיות ההלכתיות שהמהפכה במציאות יוצרת. נהפוך הוא: עיקרה של "הצבעה ברגליים" היא התנהגות שאינה תואמת את ההלכה או את הנורמות החברתיות של הקהילה הדתית גם אצל אנשים שככלל רואים עצמם נאמנים לתורה ולמצוותיה.

כשאדם מישראל מרגיש שבתחום מסויים הוא אינו מסוגל לנהוג על פי ההלכה או הנורמות כי זה סותר את מהותו או את מה שנתפס בעיניו כדרך ארץ ו/או מוסר בסיסיים והכרחיים הוא ינהג על פי מוסכמה חוץ הלכתית ולעיתים אנטי הלכתית. (למשל הוא יינשא מתוך אהבה רומנטית בלא קשר לדעת הוריו. הוא יתייחס באופן מכבד ושוויוני למחללי שבת בפרהסיה וכד'). כשציבור גדול חש כך ניתנים גם פתרונות הלכתיים חלקיים (כמו בעניין הפמיניזם והיחס למחללי השבת) או מלאים (כמו בעניין הציונות).

בעת שניתנים פתרונות כאלו הם אינם פתרונות חילוניים אלא מקבלים לבוש דתי אימננטי. הציונות הופכת להיות הגשמת חזון הנביאים, השינוי בהתנהגות בתוך הבית בין איש לאשתו הופך להיות הערך של אהבת הרע וחיזוק הבית והמשפחה (גם אם באלפי

שנות הסטוריה יהודית לבעל היה מותר על פי ההלכה לאנוס, להכות ולכלוא את אשתו) וכו' וכו'.

תביעה הומולסבית דתית

לאור כל האמור הרי שלהשקפתי עיקר המאבק ההומולסבי הדתי אינו על הצעת פיתרונות הלכתיים או קהילתיים. אמנם פשוט וברור לי כי המאבק הזה מוליד גם הצעות תיאורטיות של היבטים אלו. בהקשר זה אני מניחה שעמדותיהם של הר' שרלו, הר' רפפורט, הר' גרינברג ואח' לפתרונות חלקיים או מלאים לקיום בכבוד הלכתי ו/או קהילתי הם אכן תוצר של הנראות המבקשת גם ביטויים תיאורטיים.

אבל בעיני עיקר המאבק ההומולסבי הדתי הוא על זכות הצעקה והזעקה: לא מוסרי. לא אנושי. מרושע - להפלות או לנדות אותנו. להערכתי חלק ניכר מהציבור הדתי, מרגיש כבר כיום לא בנוח עם עמדת ההלכה ו/או העמדה המדוברת המרכזית של הקהילה, בסוגיה זו. כשהרוב המוחלט של הציבור ירגיש כך גם ההלכה תשתנה.

הצעקה הזו היא פוליטית מאין כמותה. היא תיאולוגית מאין כמוה. הצעקה הזו היא המאבק של עם ישראל לשמור את ההלכה מוסרית. לשמור אותה חוד החנית במאבק המוסרי לקראת הגאולה השלמה. לא ייתכן שההלכה תהווה אבן נגף להתקדמות המוסרית החלה בעולם, גם כיום, כשההתקדמות המוסרית עטופה בקליפות פוסט מודרניות שונות ומגוונות.

לפיכך הפתרון הראשוני, העיקרי והעקרוני מבחינתי הוא נראות מתמשכת ועיקשת האומרת אנחנו כאן. אנחנו, ומשפחותינו שאנו מקימים, וילדינו שאנו מגדלים להיות יהודים נאמנים. כולנו כאן. להעליב אותנו, להתכחש לעצם קיומנו, לנדות אותנו, הם תגובות המעידות על חולשה מוסרית. על רישעות.

בהערת אגב אעיר שבשל האמור לעיל, לתת עמדה ובמה לעמדות של גדולי ישראל, המבטאים התכחשות למציאות קיימת, עלבון ונידוי, גובלת, בעיני, בחילול השם. ספק גדול אם הייתי בוחרת לפרט עמדות כאלה בכלל, אבל הנושא מורכב ולא לכך באה תגובתי.

מכל מקום אנשים המאמינים בתורת הנצח של עם הנצח, כמוני, לא מעלים בדעתם שעם

ישראל או/ו ההלכה היהודית יבחרו ח"ו ברשעות לאורך זמן. זה מעולם לא קרה. אין שום סיבה שזה יקרה דווקא עכשיו. להאמין בטובו של האל ולהאמין בהסטוריה ששמה פניה אל הגאולה השלמה אי"ה, פירושם בראש ובראשונה להאמין בנצחון הטוב בהיסטוריה האנושית.

בהקשר העקרוני והתיאורטי הזה, שמטבעו יש בו אלמנט רדיקלי, אני רוצה להוסיף כי זאב הוציא ממאמרו את מאבקם של הטרנסג'נדרים. גם הם חיים בקרבנו. גם הם אח(ר)ים והם זקוקים לפתרונות הלכתיים ואנושיים, הרבה יותר דחוף מהומולסביים, ממש באופן יומיומי (למשל: האם טרנסג'נדר/ית חייב/ת במצוות כגבר או כאשה? האם זה תלוי בשאלה אם הוא/היא עברו ניתוח והביולוגיה שלהם שונה כרגע?).

ההומוסקסואליות, הלסביות הביסקסואליות והטרנסג'נדריות הן תופעות שמטבען יהיו תמיד מיעוט בתוך הקהילה. בשל כך הם מציבים בפני הקהילה אתגר מוסרי ודתי ראשון במעלה: כיצד מתמודדת הקהילה הדתית עם המיעוטים שבתוכה. לא התמודדות מתוך חישובים אופורטוניסטיים, כיצד רוצה הקהילה הדתית שינהגו בה כמיעוט, אלא התמודדות אמיתית מתוך הכרה ערכית שהיחס כלפי מיעוט הוא מבחן מפתח מוסרי של כל קהילה.

אבל מעבר לאתגר מוסרי ודתי כללי מאפשרת נוכחות גלויה של כלל קהילת הלהט"ב לקהילה הדתית, למסורת היהודית ואפילו להלכה להתמודד מחדש עם שאלות שהניראות של הקהילה עם התקדמות המחקר הרפואי והטכנולוגיה הרפואית מציבים בפניה. מהו מינו של אדם? כיצד הוא נקבע? האם הוא רק עובדה ביולוגית או עובדה ערכית ותודעתית? האם המשפחה משקפת יחסי כח או/ו יחסי מין (במובן: sex) מסויימים בין המינים או שהם התקדשות של אדם לרעהו, התקדשות המבטאת שותפות בשורש נשמת הזוג ומחוייבות ערכית? האם הורות היא עניין ביולוגי או תודעתי וערכי?

אני מאמינה שהתקדמות ההיסטוריה מאפשרת לאדם באשר הוא, ולהלכה כגילוי עליון של רוח האדם, להיות כבולים פחות ופחות לחומר ולהישרדות החומרית (כולל אפילו לטבעו הביולוגי של האדם) ולשקף יותר ויותר את תודעתם הרוחנית ובחירתם הערכית. כמובן ששיאה של השתחררות זו מהטבע החומרי הוא "ובלע המוות לנצח" אבל דרכיה של השתחררות זו מרובים ומסועפים ותלויים בהתקדמויות טכנולוגיות ומוסריות בד בבד.

סירוב של ההלכה ו/או הקהילה הדתית להכיר בזהויות ונטיות מיניות שונות ולהתמודד איתם הוא סירוב לאתגר ולמשמעות הדתית הגלומה בזהויות אלו.

אלו יסודות הפתרון שאנחנו מציעים. זוהי הצדקתו וצידקתו של הפיתרון, ומכאן צריכה להיגזר גם הדרך לפיתרון.

שילוב במסגרת הקהילתית

אכן, גם למי שמתקומם מהרדיקליות הנגזרת מתפיסתי הדתית (שמבחינתי היא נגזרת הכרחית). או שלצד הקריאה הדתית סבור כמו זאב שנדרש כעת פתרון קהילתי ולו חלקי וזמני מן הראוי שיבחן את מאמרו של זאב ביושר ובזהירות על ההנחות הגלומות בו באופן ישיר או במשתמע.

זאב תובע מהחברה הדתית התנהגות שמקיימת את המצוות הבסיסיות של אהבת הרע והאיסור להלבין את פניו. עצוב אך אמיתי שבענייננו ובחברתנו התביעה הגלויה והלכאורה פשוטה הזו, היא צעד אמיץ ואף רדיקלי. אך אני חולקת על זאב בכך, שבעיני, הוא לא תובע מהחברה הדתית לא יושר ולא יושרה.

אביא מספר דוגמאות לכוונתי:

למיטב הבנתי זאב מציע דו קיום בו ההומוסקסואל או הלסבית לא נותנים שום ביטוי פומבי של זהותם (ואיני מתכוונת חלילה לביטוי מיני שלא מקובל גם אצל הסטרייטים באותה קהילה). לעניות דעתי זה איננו פיתרון. לכל היותר יש כאן שימור של המצב הקיים כיום לפיו אנשים דתיים כמעט בכל חלקי החברה הדתית "יוצאים מהארון" בפני חברים קרובים ובני משפחה בווידויים מלאי בושה וסודיים ביותר בתמורה לקבלה אישית. (אני יודעת. הייתי שם). האם זה כל מה שמבקש זאב??? האם זהו היחס הראוי לזהותנו??? האם זהו היחס הראוי לאהבתנו??? האם כך נוכל לגדל את משפחותינו???

יתר על כן, זאב ער לכך שדו קיום כזה מתרחש בתוך קהילה שמוסדה המרכזי הוא בית כנסת. הנחת היסוד התמוהה בעיני של זאב היא שבית כנסת הוא מקום א־פוליטי. מאחורי הנחת יסוד זו מסתתרת בהכרח הנחת היסוד התמוהה עוד יותר שישנה קהילה שהיא א־פוליטית.

אודה ולא אבוש, טרם יצא לי להיות מעודי בבית כנסת שאיננו משרת מטרות פוליטיות. אני לא מדברת רק על בתי כנסת בהם הר' מעביר שיעור על קדושתה של ארץ ישראל

השלמה והגבאי מכריז בסוף התפילה על מועד ההפגנה הרלוונטית ומיקום ההסעות... (מן הסתם, זאב יודע ממש כמוני שרוב בתי הכנסת הם כאלה...)

אני אפילו לא מדברת על חומר הקריאה המחולק בבתי הכנסת וכולו רווי פוליטיקה (הכוונה לחומר הקריאה המכונה עלוני פרשת שבוע... כל מי שהיה אי פעם בבית כנסת יודע בדיוק אילו מאבקים פוליטיים ורעיוניים לוהטים מתנהלים על גביהם ומשרתים אינסוף שיחות סתר בזמן קריאת התורה...)

אני מדברת על בית כנסת המקיים סתם התנהלות שוטפת: האם מדובר בביכ"נ אשכנזי או ספרדי? מה תפקידי הנשים? האם מתפללי ביהכ"נ מארגנים גם שעורים חוץ מהתפילות? מה תוכנם של הללו? מי מעביר אותם? האם מאורגנת פעילות קהילתית? פעילות של חסד? מה מידת שיתוף הילדים בביהכ"נ? האם הם רק שרים "אנעים זמירות" או שיש פעילות מיוחדת עבורם בשעת התפילה? האם לביהכ"נ יש רב? מיהו? כל אלו קובעים את אופיה של הקהילה ואת תודעתה יותר מכל ספר הלכות שבעולם. כל אלו הם הכרעות פוליטיות בעלות משמעות דתית קהילתית ותיאולוגית.

בבית הכנסת כמקום תפילה וודאי לא משנה דבר מלבד היותך יהודי ואולי אפילו זה לא משנה. בבית כנסת כמקום מפגש של הקהילה הפוליטיקה חיה ותוססת. חלילה מהומוסקסואלים ולסביות להעלים עצמם בתוך הווייה פוליטית זו. אכן צודק זאב שפרישה מהציבור אינה פיתרון אידיאלי. היעלמות בתוך הציבור היא פיתרון גרוע יותר...

תביעה לצניעות ולהגנה על ערכי המשפחה

ומן הקל אל הכבד: אם בענייני ביכ"נ והניראות בקהילה מחלוקתי על זאב היא מינורית יחסית ומשקפת אולי מידה שונה של ניראות מתבקשת הרי שלגבי הנחות יסוד אחרות אני חשה שכמעט תהום פעורה בינינו. תהום עצובה.

למשל: בעיני פשוט וברור שמלחמתו הראשונה של ציבור דתי באשר הוא, הוא המאבק על הקדושה בחיי הפרט ובחיי הכלל. אכן המלחמה על הקדושה יכולה לשים לה למטרה התנגדות לפריצות הפושה למשל במצעדי הגאווה. אבל אסור שמלחמה כזו תהיה מלחמה של צביעות.

אם החברה הדתית וההלכה לא מאפשרת לפרט ההומוסקסואל שום אופציה למימוש מיניותו ואהבתו ובסופו של דבר, במילים אחרות, שום אופציה לחיים אנושיים מהוגנים ושלמים. על כרחה היא שולחת את הפרט לחיי פריצות. פריצות והסתרה במקרה הטוב, פריצות וחיי שקר ורמיה כלפי בת הזוג שאיתה מנסה ההומוסקסואל הלכוד להקים משפחה במקרה הרע, ופריצות וחולי במקרה הנורא.

כשחברה שולחת את בניה לחיות חיי פריצות בסתר, שתואיל בטובה לא לגלגל עיניים בזעזוע כשהפריצות מתגלה.

כשחברה מוכנה להקריב את בניה ובנותיה להקים בתים מעורערים בישראל, עם בני זוג הומוסביים שנכנעו ללחץ החברתי, בתים שאין בהם לא אהבה, לא אחווה, לא שלום ולא רעות, שתואיל בטובה לא לדבר גבוהה גבוהה כאילו היא מגינה על ערכי המשפחה.

התביעה המוסרית והדתית של הומוסביים מקהילתם, והדרך להתערות בקהילה, היא לתבוע מהקהילה חיים מוסריים. התנגדות אמיתית לחיי פריצות. תמיכה אמיתית בחיי משפחה יציבים של משפחות יציבות. או אז, ניתן לערוך ויכוחים על מידת הצניעות במצעדי גאווה ובחיים הציבוריים בכלל.

תביעה לקדושה

ואם התביעה לסתם שילוב קהילתי ברמה האישית נתקלת בחומות של אטימות ואף צביעות. אטימות וצביעות שאנשים החיים בתוכנו, הומוסביים ובני משפחותיהם משלמים עליה מחיר כואב ונורא הרי קל וחומר שכך יקרה כשניגשים לשילוב קהילתי מוסדר ומוכר.

בהקשר זה כואבת בעיני הנחתו של זאב כי ליהדות אין שום אפשרות להציע לאדם ההומוסבי מסגרת משפחתית של קדושה. לשיטתי אין אדם, אין נברא בצלם, קל וחומר שאין יהודי, שההלכה אינה חייבת להציע לו (בדרך זו או אחרת) חיים של קדושה.

אכן שילוב קהילתי מוסדר נוגע בשדה המוקשים של ההלכה. בשלב מסויים (שלהערכתי האישית טרם הגיע) ניתן יהיה לפרוט את השילוב בקהילה הדתית גם לשאלות הלכתיות. להערכתי פשוט וברור שלפי רוב גדולי ישראל אין כל איסור להיות לסבית. להערכתי יש על מי לסמוך להלכה שאין איסור להיות הומוסקסואל אלא יש איסור על פעילות מינית

מסויימת אבל כמובן שלא לפסוק הלכה באתי. אני מזכירה זאת רק לצורך ההשוואה לפעילויות מיניות אחרות האסורות על פי ההלכה והיחס החברתי והדתי לגביהן כדי לבחון את היושרה החברתית הנהוגה ביחס להומולסביים

כידוע על פי ההלכה גם לזוגות סטרייטיים ישנם איסורים על סוגים מסויימים של מעשים מיניים וזמנים מסויימים של פעילות מינית. האם החברה בודקת מה זוגות אלו עושים בביתם? כיצד הם מקיימים את ההלכה?? האם יש הצדקה הלכתית ו/או יושרה ציבורית לבדוק זאת דווקא אצל הומוסקסואלים???

אני מניחה שזאב יודע כמוני שרוב היהודים שמתחתנים היום בעם ישראל אינם שומרים ואינם מתכוונים לשמור "נידה". כידוע האיסור על קירבה לנידה והאיסור על משכב זכר מופיעים במקרא בסמיכות יחסית וגם הביטויים והעונשים הננקטים כלפיהם דומים. כלום היה מעלה בדעתו זאב, לטעון כי בשל כך אין קדושה בנישואין של רוב מניינו ובניינו של עם ישראל!!!?

האם נישואין והתקדשות של אדם לרעהו או לרעייתו, לפי היהדות, הינם רק האקט המיני החל ביניהם!!!!!! ואם כן, האם מכיר זאב רבנים רבים שלא משיאים יהודים שלא שומרים על נידה? האם הוא מכיר דתיים שמסרבים להגיע לחתונות כאלה?? האם רבנים לא מברכים זוגות כאלו בכל ברכות הקידושין (מלשון קדושה והתקדשות)!!!??

אדגיש, לא לעקור הלכה מישראל באתי חלילה, אלא לבדוק בציציותיהן של הנחות היסוד שמציע מאמרו של זאב, ובעיקר לבדוק את צידוקה המוסרי של חברה הטוענת כי על ההלכות הללו היא מסתמכת בדחותה הומוסקסואלים, לסביות, ביסקסואלים, טרנסג'נדרים וטרנסג'נדריות מקירבה. אני מתקשה לחשוך בזאב בהומופוביה אבל אשמח אם יבהיר מדוע דווקא את הרצון של הומוסקסואלים להתקדש זה לזה הוא מוציא מגידרה האפשרי של הקדושה (ואפילו האפשרות התיאורטית!!!).

סיכום

זאב כתב מאמר רחב היקף אמיץ ובעיני מרגש. המאמר נלחם בבורות הנוגעת להומוסקסואליות. המאמר נלחם באטימות לב שלא לומר רישעות בהם נתקל הומוסקסואל לעיתים כשהוא מבקש להשתלב בקהילה הדתית.

המאמר נלחם בתופעה הרחבה לפיה הומוסקסואלים ולסביות מעדיפים לצערנו להפסיק לשמור תורה ומצוות בגלל הקונפליקט הדתי והקהילתי שבו הם נתונים. המאמר תובע מהציבור לנהוג באמפטיה בחמלה ובאהבה כלפי השונה.

אני אסירת תודה כלפי זאב על שהעלה את הנושא ועל התובנות החשובות שיש במאמר.

עם זאת אני חולקת על זאב בנקודה מרכזית: השונה, כל שונה, ובכלל זה ההומוסקסואל, הלסבית, הטרנסג'נדר והטרנסג'נדרית, הבאים להשתלב בחברה הדתית אינם רק אנשים הזקוקים לחמלה ואהבה (ומי מאיתנו אינו זקוק ליחס אנושי כזה בהיבט זה או אחר בזמן זה או אחר). השונה, כל שונה הוא נברא בצלם. הוא אדם בעל ייעוד בעולם. ייעוד שאינו רק אישי אלא גם חברתי וציבורי. אדם כזה נושא עימו תביעה דתית – מוסרית כלפי החברה.

חברה שמסרבת להיענות לאתגר הזה היא חברה שיש בה חולשה מוסרית ואף רישעות. כשחברה מנסה להפוך את חולשתה המוסרית לעיקרון אידיאולוגי ודתי על כורחה היא תסתבך בסתירות פנימיות ואף בצביעות. חברה כזו, שאינה קשובה לתביעות המוסריות שמציבים בפניה חבריה, חברה שאטומה לאפשרויות המוסריות שמציבה בפניה הקידמה המחשבתית כמו גם הטכנולוגית והמדעית בעולם, על כורחה נידונה להיות מעוצבת ע"י המציאות ולא לעצב אותה.

כדתיים וכדתיות, כבניה ובנותיה של החברה הדתית עלינו להיאבק על ייעודה, ובכלל זה על ייעודנו בתוכה. לא לברית גורל אנו שואפים בקשר שבינינו לבין א־להים ואדם אלא לברית ייעוד ואידך פירושה הוא זיל גמור...

או במוטו שבחר זאב למאמרו: "לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להיבטל ממנה" ואני ביקשתי להוסיף את זעיר מלאכתי למפעלו.